

1714.

1. Bauer, Johann Wolfgang : De justificatione
arvoti
- 2^{a. b.} Fittner, Joh. Georgius : De perpetuis. Von der Wit-
wen. 2 Bunde.
- 3^{a. b.} Fittner, Joh. Georgius : De perpetua justitia. 2 Bunde.
1714 : 1722
- 4^{a. b.} Hildebrand, Hermann : Juridicorum uniuersum secundum
Iura mores habituum consuetudine consuetudina.
2 Bunde 1714 : 1758.
5. Hoeger, Johann Christophorus : De usu conditionis
causa data, causa non secuta.
6. Korb, Johann Georgius : De personis exaltationem
una redigendis
7. Krodner, Jo. David : De indylo libro pactis Theoria
Iuris

8. Lintzmayer, Johannes Georgius : De observantia
9ta d. c. Muller, Michael Christoph : De jure pecuniariorum
suppella praefectoria persequendi. 5 Bunde.
1744, 1742 & 1746
10. Prain, Sigismund Ferdinandus : De beneficiis cum
grandi ob religionem.
11. Rinder, Christophorus & Joannes : De privilegiis
et iustis
12. Rinck, Johannes "Wollitz" : De aqua calida
occasione legis et general.
13. Schwarzeis, Christianus "Goll" : De collegiis
utriusque orationum.

~~1101~~ 25 22. E. 5. num. 12.

13

P. 355.

DISPUTATIO INAUGURALIS
DE
**BENEFICIO EMI-
GRANDI OB RELI-
GIONEM,**

SECUNDUM MANUDUCTIONEM
PAC. REL. ET INSTR. PAC. WESTPH.
QVAM

JEHOVA JUVANTE,

EX DECRETO
MAGNIFICI ET INCLVTI

CTORVM
IN CELEBERRIMA NORICORVM
VNIVERSITATE
ORDINIS,

PRO
SVMNIS IN VTROQVE IURE
HONORIBVS AC IMMVNITATIBVS
RITE OBTINENDIS,

PVBLICAE AC PLACIDAE ERVDITORVM DISQVISIONI
SVBJICIT

DIE MAJI, AN. MDCCXIV.

SIGISMVND. FERDINANDVS
NORIMB.

ALTORFII,
LITERIS MAGNI DANIELIS MEYER†

ILLVSTRIS S. ROM. IMP. REIPVBLICAE
NORIMBERGENSIS
SENATV ILLVSTRI,
VIRIS
GENEROSISSIMAE PROSAPIAE AN-
TIQVITATE MAXIME CONSPICVIS, DE IM-
PERIO ET PATRIA INSIGNITER MERITIS, EXIMIA
PRVDENTIA, MVLTQVE RERV VSV
EMINENTISSIMIS, SPLENDIDISSIMIS

DOMINIS
DVVMVIRIS,
TRIVMVIRIS,
SEPTEMVIRIS,
SCHOLARCHIS,
CONSVLIBVS

RELIQVISQVE

SENATORIBVS,
PATRIAE PATRIBVS CONSCRIPTIS
PIIS, FELICIBVS,

DOMINIS SVIS BENIGNIS AC MAECENATIBVS
OMNIS HONORIS CVLTV PROSEQVENDIS,
DEBITVM OBSEQVIVM, OBSERVANTIAMQVE TESTATVRVS,

TVM

PROPENSO EORVM FAVORI
SE STYDIA, FORTVNAMQVE SVAM HVMLIME COMMENDATVRVS,
PAGINAS HASCE QVALESCVNQVE
EA, QVA PAR EST, ANIMI SVBMISSIONE OFFERT

OBSEQVENTISSIMVS CLIENS
AVTOR.

QVOD FELIX FAVSTVM
FORTVNATVMQVE NVMEN
DIVINVM ESSE JVBEAT!

*F*elix persape sequi incommoda, paupertatem, ignominiam, contemptum, imo presentissimæ mortis pericula, indeq; morte molestius multis existimari, experientia rerum magistra omni dubitationi eximit; Ipsa etiam loci commutatio acerbi quid afferre & carere patria intolerabile esse videtur. Seneca quidem epist. 24 ait: Exul fiam? ibi me natum putabo, quo mittar. Item alii Philosophi se eo consolati sunt: omnem orbem terrarum unam esse urbem, non posse autem quem exulare extra mundum, quocunq; abierit, ibi erit sol, ibi luna, ibi stellæ, somnia &c. Quantulum ergo erit, quod perdimus? Duo, inquit Seneca in Lib. de Consol. ad Helv. c. 8. in fin. quæ pulcherrima sunt, quocunq; nos moverimus, sequentur: Natura communis & propria virtus. Quicquid optimum homini est, id extra humanam potentiam jacet: nec dari, nec eripi potest. Interim tamen necessitas durum telum est, & certo respectu multo durius iis, qui exilium non meruerunt. Exempli loco esse possunt, qui religionis causa

efficiuntur ; Hinc etiam hęc jura variis modis prospexerunt : Sic in Germania nemini ob religionem ex tribus in illa receptis exilium injungi potest : E contrario is, qui diversam a Domino territorii profitetur religionem, ad consequendum liberius ejus exercitium, aut ad evitandas, quibus obnoxius esse solet, calamitates pro lubitu emigrare valet, ita ut locum hic sibi vindicet dictum Ciceronis in Orat. pro Cæcina : Exilium non supplicium est, sed perfugium, portusq; supplicii : nam qui volunt pœnam aliquam subterfugere aut calamitatem, eo solum vertunt. Olim scil. jure Romano civitatem nemo unquam populi jussu amittebat in vitus. Cicero pro Domo sua. Dicitur igitur potest illa migratio species exilii voluntarii ; In Instrumento Pacis Westphalica vocatur beneficium emigrandi, in quo, ut & in Pace Religiosa ejus sedes primaria est. De hac autem specie exilii voluntarii, si ve de Beneficio emigrandi ob religionem nonnulla in præsens loco Disputationis inauguralis conscribere constitui, siquidem hac de re Disputatio ulla specialis ad notitiam meam hæcenus haud pervenit ; Non nescio tamen, multos esse Tractatus, illam incidenter, sed non solum, diffusissime non minus, quam eruditissime illustrantes : Certe nihil dici potest, quod non dictum sit prius. Verum morem in veteratum atq; adhuc laudabiliter observatum, & a me observandum esse duxi, huncq; in finem hæc paginas qualescunq; censuræ ac examini publico submittere volui. Si qui errores præter voluntatem irrepserint, nec in omnibus debito versatus fuero, id communi hominum conditioni juxta monitum Imperatoris Justiniani in l. 2. §. 14. C. de vet. jur. enucl. nec non gravitati argumenti quisq; facile condonabit. DEVS vero Ter Optimus, Maximus, auxilio suo Divino mihi adsit, & hocce institutum, ut & omnes meas actiones in sui Nominis Divini sempiternam gloriam & Proximi salutem vergere faciat.

PARS

PARS PRIOR
 GENERALIA DE BENEFICIO
 EMIGRANDI TRACTANS.

§. I.

Manum Dissertationi huic admovent non incongrue ejus initium fieri persuasus sum ab indagazione verborum ac nominum, cum, ut necessitatem ac utilitatem hujus rei jam silentio præteream, more majorum quod fit, recte ac decenter fiat. Cic. *de Legib.* Hinc etiam Jurisconsulti quamplurimi hujus rei semper fuere studiosissimi. Calvin. *Lexic. Jurid. in dedicat.*

II.

Vox beneficii autem constat ex particula: bene, & verbo: facere. Hinc quoque vocatur benefactum, officium benigne præstitum, quamvis & adhuc aliis insigniatur nominibus: Sic interdum dicitur privilegium, vid. *l. 3. ff. de const. Princ.* interdum jus, interdum facultas, interdum potestas. Notandum hic, olim beneficii vocabulo in profanis plerumque venisse Feudum, in sacris & spiritualibus sacerdotium. Calvin. *in Lexic. Jurid.* Hottom. *in Comm. verb. Jur.*

III.

Beneficium vero proprie id est, quod quis dedit, cum illi liceret & non dare, Seneca *de benefic. Lib. 3. c. 19.* Idem *di. l. c. 22.* dicit: Ubi vero id præstitit, quod nolle licuit, voluisse laudandum est; Plures tamen sortitur in Jure significatus: Nonnunquam enim denotat operam, culpam, delictum, vid. *l. 46. ff. de furt.*

furt. l. 40. §. 1. ff. de damn. inf. l. 7. ff. in sen. comm. divid. Sæpius etiam quodvis commodum & emolumentum. Inde nomen beneficii bonorum possessionis, quod & commodum dicitur in *l. 5. ff. de bon. poss. cont. tab.* Inde porro nomen beneficii restitutionis in integrum ex capite læsionis ultra dimidium, cum tamen id rationi congruum, adeoque non simpliciter arbitrii nostri esse agnoscat. *l. 2. C. de rescind. vend.* item ex capite ætatis, licet ex juris necessitate quodammodo fluat. Calvin. & Hottom. *cit. loc.* In eodem significato beneficium hic nos accipimus.

IV.

Etymologia verbi emigrationis cuius obvia est, dicitur nempe a verbo: emigrare. Accipitur autem partim & principaliter in Jure Civili pro jure privati cujusque inquilini migrandi ex ædibus, aliove prædio conducto cum rebus suis illatis, vid. tamen Calvin. *Lex. Jur. h. v.* tempore locationis impleto, sive non impleto. *l. 27. §. 1. ff. loc. cond. l. 28. ff. de damn. inf.* Hinc etiam in Digestis Interdictum prohibitorium de migrando, quo Prætor prohibet, vim fieri inquilino (h. e. qui prædium urbanum conductum habet, nam rusticum prædium conductum habens dicitur Colonus, cui extra ordinem subvenitur *l. 1. §. 2. ff. de migrando*) migranti, & res illatas locatori non opignoratas in alium locum transferenti. *l. 1. pr. d. t.*

V.

Consuetum autem fuerat Romanis, Kalendis Quintilibus seu Juliis e domo conducta migrare, ut & locationem inchoare, ac mercedes exsolvere. *l. 9. ff. qui pot. in pign. l. 41. ff. de contrah. emt. l. 60. ff. locat. l. 12. ff. de precar. & Gothofr. ad dd. ll. Martialis Lib. 12. Epigramm. 32.* scribit:

*O Juliarum dedecus Kalendarum,
Vidi Vacerra sarcinas tuas, vidi:
Quas non retentas pensione pro bima
Portabat uxor.*

Apud

Apud Sueton. in Tiber. *cap. 35.* legitur: Tiberium Senatori Iatum clavum ademisse, cum cognovisset, sub Kalend. Julii demigrasse in hortos, quo vilius post diem ades in urbe conduceret.

VI.

Pariter tamen & Kalendis Martiis, quas fœmineas vocat Juvenalis *Sat. 9. v. 53.* & Saturnalia fœminarum Martialis *Lib. 5. Epigr. 85.* siquidem fœminis solennes erant. Sueton. in Tit. Vespas. *cap. 19.* nonnunquam migrationes fiebant, atque locationes fundorum ac prædiorum incipiebant. *l. 58. ff. de usufr.* Gothofr. *ad l. 9. ff. qui pot. in pign. Calvin.* quippe quas primum olim fuisse diem constat. Hinc munera, quæ strenæ vocantur, olim eo die mitti consuevere, v. Tibull. *Lib. 3. Eleg. 1.* & Plaut. *in milit. glor.* præsertim sequiori sexui ob modo dictam rationem; unde quoque *l. 31. §. 3. ff. de donat. int. vir. & ux.* donationem hisce Kalendis uxori factam validam declarat, cum alias regulariter ejusmodi donationes non valeant.

VII.

Deinde etiam emigratio accipitur partim in genere pro facultate transferendi domicilium de loco ad locum, & partim in specie pro jure emigrandi ob religionem, de qua potissimum hic agere animus est; nonnulla tamen antea de emigratione in genere dicturus sum.

III.

Hæcce nimirum descendit ex libertate naturali, quæ hominem nulli glebæ aut loco adscripta, quandoque etiam ex coactione vel jussu Superioris. Hinc est vel necessaria vel voluntaria, utraque rursus vel laudabilis, vel vituperabilis, vel indifferens, pro diversitate causæ impulsivæ, vel finalis. Non omnibus enim eadem causa relinquendi quærendive patriam est. Conf. omnino Senec. *de Consolat. ad Helv. cap. 6.*

IX. Ne-

IX.

Necessaria laudabilis est, quando quis migrare tenetur v. g. ob religionem, legationem, aliudve munus perpetuum & dignitatem semel susceptam, item ob militiam. Vituperabilis est in relegatis, bannitis & deportatis in insulam, si scilicet ipsis hæc pœnæ sint inflictæ ob delictum aliquod commissum. Necessaria indifferens emigratio aliquatenus dici potest eorum, qui ob periculum belli, vim hostium, aërem contagiosum, & excidium loci discedunt.

X.

Voluntaria laudabilis rursus accidit ob religionem, quando scilicet quis ejus exercitii gratia, neque jure neque vi adactus domicilium mutat, item si quis studiorum gratia in commodum publicum, & ad informandos alios in literis aut artibus, solum vertit, absque injuncta necessitate officii, quo referendi sunt Doctores privati in Academiis, artifices, & milites voluntarii. Vituperandi sunt e contrario illi, qui ob conscientiam criminis, metum pœnæ, vel ob urgens æs alienum petulanter ac propria culpa contractum, quo pertinent decoctores, sese oculis concivium subtrahunt; pariter qui ob contumaciam & impatientiam freni magistratus, aut onerum publicorum, se alio conferunt, cum quilibet civis bonus præsentis reipubl. statu debeat esse contentus. Indifferens denique est discessus voluntarius eorum, qui propriæ commoditatis, mercaturæ, alteriusve lucri causa civitatem mutant.

XI.

Constitui quidem posset & tertia species emigrationis, quam mixtam vocant, quæ nempe fit partim coacte, partim voluntarie. Sed cum saltem hæc subtilitatem quandam sapiat, e re mihi visum est, ejusmodi mixtas migrationes ad voluntariam vel necessariam referre, prout uni vel alteri propius accedere videtur.

XII. Ne-

XII.

Necessario itaque ii migrare dicuntur, quos vel belli vel alia calamitas, vel jussus aut vis Superiorum, vel proprium delictum, vel muneris ratio alio se transferre compellit; Voluntarie autem illi e civitate exire videntur, quos legibus aut vi ad id non adstrictos, vel salutis publicæ & aliorum, vel religionis amor & cupido liberi ejus exercitii, vel conscientia criminis & metus poenæ, vel animus refractarius & statu Reip. præfente non contentus, vel commoditas & speratum lucrum evocat.

XIII.

Ex hisce jam facile dijudicare licet, quibus casibus licite emigrari & prius domicilium tolli possit etiam invitis Superioribus, de quibus quoque præcipue hic mihi sermo erit, quamvis hoc nunquam fieri posse asserere videantur Arniseus *Lib. 1. Doctrin. polit. cap. 6.* & Dn. Hert. in not. ad Pufend. *J. N. & G. Lib. 8. cap. 11. §. 2.* Ast hoc contrariatur libertati naturali, quippe cum natura, ut supra jam paucis innui, nos certo loco non affixerit, quasi adscriptitios, sed totum orbem inhabitandi facultatem concesserit, ita ut patria sit, ubicunque bene est; Imo quidam, subditos contra naturam, vi nimirum & violentia quadam factos & introductos esse ad ravim usque clamitant, quibus tamen haud adstipulor. Hanc libertatem vero naturalem quilibet civitati se adjungens sibi reservasse præsumitur, cum restrictio illius sit odiosa, adeoque non extendenda.

XIV.

Cum autem hac ratione hæc libertas ex jure subditorum, non ex gratia Principum fluat, fortassis minus recte beneficium vocari videbitur, cum arbitrium dandi hac in re penes Principes non sit. Verum quia isti libertati & juri, statuto & moribus derogari potest, *Mev. ad Jus Lubec. Lib. 1. Tit. 2. art. 2.*

B

Stamm.

Stamm. de servit. personal. Lib. 3. c. 12. n. 11. hoc intuitu aliquatenus beneficium appellari potest. Deinde supra jam monuimus, beneficium hic nobis esse idem, quod commodum sive emolumentum.

XV.

Hoc commodum igitur, mutandi lares, domum & dominiū, frui liberis hominibus licere, juri ac rationi naturali conveniens est, si scilicet circa eam rem nullæ extent Leges, nec consuetudo contrarietur. Certe receptio in civem est beneficium, quod invitus nec acquirit, nec retinet. l. 69. ff. de R. J. l. 19. §. 2. ff. de Donat.

XVI.

Nec obstat duplex pactum, quo civitas firmari traditur, quorum uno futuri cives singuli singulis, se in unum & perpetuum cœtum coire, suæque salutis ac securitatis rationes communi consilio ductuque administrare velle promittunt, & quorum altero ille vel illi, in quem vel quos regimen cœtus confertur, ad curam communis securitatis & salutis, reliqui ad obsequium his præstandum sese obstringunt. Pufend. Lib. 7. c. 2. §. 7. 8. Hert. in Dissert. de mod. constit. civit. Sect. 1. §. 2. 3.

XVII.

Nam sicuti a privatis societatibus licet recedere causa superveniente, etiamsi ad dies vitæ contractæ sint; Ita quoque non video, quid obstat, cur itidem non liceat discedere a societate civili causa superveniente. Imo concesso, quod tali casu contra tenorem pacti quis agat, non tamen agit contra mentem ac intentionem paciscentium, qui hanc conditionem tacite subintelligi volunt: nisi prægnans causa urgeat mutationem, Philoparchi fluger Beambter Part. 2. Tit. 36. §. 12. in fin. aut modo societatis non interfit. Ipse Dn. Hertius, qui tamen dissentire videtur in not. ad Pufend. d. l. dicit: Si nullo vel

vel exiguo civitatis commodo discessum & simul fortunam civis remoretur, summus imperans haud dubie peccat. Sic pariter Princeps haud obligatur observare Leges sibi præscriptas, si quandoque iis salus Reipubl. minime promoveatur. Certum quidem est, leges acceptas exigere observationem exactissimam; Verum salus Reip. & ejus verum interesse magis obligat, secundum regulam tritissimam: Salus Reipublicæ suprema Lex esto.

XVIII.

Neque etiam ideo deterior fit conditio civitatis, quam singulorum civium, quod hi pro lubitu migrare possint; illa invitos pellere nequeat. Qui enim in civitatem aliquam concedit, utique omnes suas rationes saltem in præsens eidem veluti illigat, quas turbari aut everti necessum foret, si quolibet tempore posset expelli. Quod cum sit summe odiosum, inde civis hoc quoque abs civitate velut stipulari intelligitur, ne invitus præter meritum possit ejici. Sed contra civitas fortunam suas & incolumitatem uni alterive vulgari civi non superfluxit, adeoque nihil aut parum ipsius interest, si is pro lubitu demigret. Ubi enim in aliquo eximio cive magnam collocavit fiduciam civitas, solet eundem peculiaribus pactis adstringere, ne pro lubitu discedere amplius possit. Nec invidendum est, plusculum hic licere civi quam civitati. Nam ubi ille ad arbitrium civitatis sese non composuerit, facile potest in ordinem redigi. Civi autem si administratio reipublicæ displicuerit, nihil aliud relictum, quam patientia aut emigratio. Pufend. L. 8. c. 11. §. 6.

XIX.

Huc quoque faciunt verba Grotii in L. 2. c. 6. §. 6. pars utitur jure, quod ante societatem initam habuit, corpus non item. Illius enim jus antiquius est, & ab ipsa natura; at corporis jus solummodo originem suam trahit a consensu, qui posterior

rrior est ipsa natura. Nec est, quod dicatur, civitatem in singulos habere maximum jus etiam vitæ ac necis. Grot. *L. 2. c. 5. §. 23. & c. 25. §. 3. n. 4.* Nam hoc verum est tamdiu, quamdiu quis manet in civitate & pars est. Accedit, quod communior fit Politicorum opinio, Principem esse propter subditos, non subditos propter Principem, quia subditi sunt priores tempore & natura, & constituunt reges. *Deuter. 17. v. 14. 15.* Conf. *Pan- fæ Excerpt. polit. Disput. 9. quest. 1.*

XX.

Hinc porro hæc libertas migrandi, atque relicta civitate una in aliam concedendi pariter Juri Civili Romano congrua. *vid. l. 71. §. 2. ff. de condit. & demonstrat. l. 5. §. 3. ff. de capt. & post. revers. l. 31. ff. ad Munic. l. 28. §. 1. ff. ex quib. caus. maj.* (Jure nostro neque mutare civitatem quisquam invitatus potest, neque si velit mutare, non potest, inquit Cicero *in Orat. pro Balbo*) ac in Germania usitata est. *A. B. c. 16. Knipschildt de Jur. Civ. Imp. L. 2. T. 20. n. 2. Gail. 2. O. 36.* & ita quidem, ut distinctio, qua olim adhibita inter Domicilium originale sive naturale, accidentale, & commune obtinuit, ut Domicilium originis esset immutabile. *l. 6. ff. ad Municip. l. 4. C. eod. Lauterb. ad tit. ff. de judicis.* *Gail. d. l. n. 4. 5.* hodie non amplius attendatur. *Gail. v. 70.*

XXI.

Migraturus tamen ex debito aut decore discessum suum indicare debet, cum civitatis plerunque inter sit, nosse civium numerum; Imo isti expressum civitatis consensum omnino requirere tenentur, qui ad peculiare munus, præcipue ad certum tempus sese obstrinxere. *Pufend. d. l.* Multo magis tempore belli, pestis, reformationis, alteriusve hujusmodi calamitatis ratione officii ad permanendum sunt constricti officiales & milites præsidarii, personæ magistratum & officia gerentes, Medici, inprimis quoque Ministri Ecclesiæ, ne tanquam mercena-

rii

rii oves desertas lupo, aut alias absque solatio & assistentia, relinquere videantur. v. *Evang. Johann. c. 10. v. 12.* Conf. omnino *Dedekenn. Consil. Theol. Vol. 1. Part. 3. Lib. 1. Membr. 3. Sect. 4. num. 1.*

XXII.

Naturalis æquitas porro exigit, ut discessus fiat tempestive, & observari vult regulam, quam Romani in privatis societibus dirimendis secuti sunt, ut id non liceat, si societatis interfit. *Grot. L. 2. c. 5. §. 24. n. 2.* Nam magis, quod huic, quam quod uni ex sociis expedit, attendi solet. *l. actione. 65. §. Labeo. ff. pro soc.* Sic civis non emigrare potest in præjudicium reliquorum, ne debita communia cum reliquis solvere cogatur, in primis si magnum contractum sit æs alienum, item si fiducia multitudinis bellum sit susceptum, præsertim si obsidio immineat. *Grot. d. l.* Pro commodis enim perceptis onera & pericula sustinenda sunt, eaque inique subterfugiuntur. *Mev. ad Jus Lubec. Lib. 1. Tit. 2. art. 2. num. 71.*

XXIII.

Insuper ab emigrantibus requiritur, ut præstent præstanda, *R. I. de Anno 1555. §. Wo aber unsere. 24. A. B. c. 16.* scilicet solvi debet, quod ex more aut Lege multarum civitatum a discedentibus pro emigratione requiritur, quale est census migrationis; qui est tributum, quod migrantes magistratui, cui hoc jus in usu, etiam inferiori ac municipali ex observantia quorundam locorum, *Ertel. in Prax. aur. de Jurisdic. infer. Lib. 1. cap. 29. obs. 1.* solvere coguntur, estque munus ordinarium, v. *Salzmanni Dissut. inaug. de muner. extraord. §. 9.* nostra lingua *die Nachsteuer* / quasi ultimi tributi præstatio (*Steuer* enim tributum dicitur, *Gail. 2. O. 52. n. 9.*) item *Abzug* &c. appellatur, quamvis hæcæ diversa esse doceat *Knipschildt Lib. 2. c. 20. n. 8.* sicuti etiam differre inter se jura migrationis & detractionis tradunt *Schvvanmann. de jure detract. & emigr. cap. 1.*

ac Bilderbeck. *in not. ad eund.* Vocatur quoque decima, ideo quod decima pars plerunque pendatur; Sive vero decem, sive duodecim sive viginti solvantur, omnia secundum communem usum loquendi decimas appellari testatur Knipschildt *d. l. n. 9.*

XXIV.

Originem hujus gabellæ a vicesima illa hæreditatum, cujus vestigia extant in *l. 2. §. ab hoc. ff. de O. J. & in l. fin. C. de Ed. D. Hadr. toll.* quidam deducere volunt, Schvvanmann. & Knipschildt *ad. ll.* sed hanc derivationem esse frustraneam contendit Bilderbeck *d. l.* conf. Ertel. *c. l. obs. 3.* Quamvis vero, quo tempore hæc consuetudo enata sit, verius ignoretur, esse tamen in Germania nostra inveteratam & antiquam, testantur Doctores, & comprobant statuta, quæ in plerisque locis inveniuntur, teste Thoming. *Decis. 26. n. 38.* ubi *num. 37.* quæstionem tractat, an jure retorsionis civitati, ubi hoc jus alias non obtinet, liceat illud exercere erga eos, qui in locum, ubi in usu est, se conferunt, de qua similiter conferri potest Knipschildt *d. l. n. 16.* illam pro & contra ventilans, & tandem negative pronuncians.

XXV.

Hæc jura emigrationis autem, sive tributa, cum rigida & odiosa esse videantur, multi dubitant, an recte introducantur, & æquitati consentanea sint? Et licet antiqua illa hæreditatum vicesima ab Imperatore Justiniano abrogata fuerit *d. l. ult. C. de Ed. D. Hadr. toll.* nihilominus tamen, cum Leges & consuetudines contra jus positivum induci & juri gentium ac naturali detrahere & addere, non illud penitus abrogare & tollere queant, arg. *l. 6. ff. de J. & J.* iniquitatem haud sapit, hoc jus detractionis introducere, aut exercere, ubi statuto vel consuetudine introductum est. Certe est loco remunerationis jure antidotali debitæ pro privilegiis, subsidiis & protectione, qua quis

quis gavifus est, sive etiam loco compensationis pro collectis & aliis oneribus a Domino antea perceptis, quibus postea carere debet. Harpprecht. *Consil. Tubing. Conf. 46. num. 82. Ertel. d. l. obs. 2. Mev. L. 2. T. 2. art. 4. n. 12.* Adde, quod olim, quocunque se transfulerit civis originarius, jus originis retinuerit, *l. 4. C. de municip.* præcipue quoad munera & honores, & sic onera personalia. *l. ult. C. d. r. Gail. 2. O. 30. n. 5.* quod hodie, ut supra jam dictum est, in desuetudinem abiit. v. *Vultejj Diss. inaug. de Cens. emigr. th. 7. 8.*

XXVI.

Hinc quoque videmus, statuta & consuetudines ejusmodi haud obscure probari in R. I. *de An. 1594. §. Und soviel. 82.* ubi arresta pro justis ac licitis habentur, quibus Magistratus res & hereditates huic oneri obnoxias detinere solet. Imo per arresta tum personæ tum rerum jura migrationis non soluta persequi licet. *Mev. d. l. n. 78. Gail. de arrest. c. ult. n. 12.* Insuper is, qui absque solutione gabellæ consuetæ alio fraudulentè migrat, etsi amplius juribus civitatis non fruatur, ad omnia tamen residua tenetur, donec debito modo renunciaret, & pretium pro discessu solvat, atque insuper pœna pecuniaria arbitraria affici potest. *Bilderbeck. d. tr. in append. qu. 7. Gail. 2. O. 52. n. 20.* adde *l. filios. C. de municip.* Nempe hunc censum exigentes habent remedia tam ordinaria quam extraordinaria, quæ late exponit Schmidt. *in Diss. inaug. de Cens. emigr. th. 25.* Nam concessa potestate imponendi, sequitur potestas exigendi, & in consequentiam faciendi omnia illa, quæ ex ista sequuntur. *l. illud. 77. ff. de acquir. hered. l. 2. ff. de Jurisd.*

XXVII.

Necessitate tamen aut vi compulsi discedere ab hoc censu immunes sunt, modo hæc necessitas ex facto & culpa migrantis non procedat. Sic v. c. debitor negligentia vel malitia sua obara-

obāratus, item qui ob delictum aliud e civitate discedere compellitur, nec non si quis sponte pietatis & conscientia, veraque religionis amore ductus flebili illo & lamentabili emigrandi beneficio utatur, hi omnes, dico, decimam de bonis exsolvere tenentur. Secus est, si quis ob religionis confessionem e civitate non sponte migret, sed vi pellatur; ab ejusmodi enim tributum migrationis exigi jure non potest. vid. Syring. (prout se autor vocat) *Aur. Prax. Juris decim. in addit. 1. Decis. 120.* Schvvanmann. *d. l. cap. 5.* Ertel. *d. l. obs. 5.* & Pisetzky a Kra-nichfeld *de Stat. seculari addit. 7.* Contrarium tenet Bilder-beck. ad Schvvanm. *d. l. cui & practica adstipulatur docente Knippschild. d. l. num. 39.*

XXIX.

Ejusmodi igitur dicto & debito modo secundum Leges discedens a novis oneribus liberatur, non tamen ab illis, quæ antea jam imposita nondum præstitit. *l. 34. ff. ad Municip. l. 1. C. de incol.*

XXIX.

Eximitur quoque a Jurisdictione civitatis, a qua recessit, nisi liti jam cœptæ implicitus sit, quia judicium peragi debet, ubi cœptum est. *c. 19. X. de for. compet. clem. ult. X. ut lit. pend. nih. innov. l. 19. ff. de jurisdic. l. 7. & 30. ff. de jud.* Imo nonnullis in civitatibus non aliter dimittitur, quam ea conditione, ut in omnibus causis & negociis, quæ cum concivibus suis tempore civilem sui gessit, coram illius Tribunali conventus respondere velit, & ut Respublica de eo possit esse securior, desuper præstet juramentum. Wehner. *in observ. pract. ad voc. Burger-Recht.* Thilmann. *de Benign. Synt. 3. Dec. 3. vot. 5. num. 24. & 40.* Imo nonnulli hoc juris esse communis probare volunt per express. *l. 2. C. de Jurisdic. vid. Philoparchi Klugen Beamten/P. 2. T. 36. §. 13. in fin.*

XXX. In

XXX.

In Illustri Republ. patria intra annum ad idem sese obstringere debet migrans, his fere formalibus: Wo aber Herren Burgermeistere und Rath von gemeiner Stadt Nürnberg wegen Spruch oder Forderung zu mir hätten / oder gewinnen / um Sachen / die sich in Zeit meines Burger Rechts verlauffen oder begeben hätten / soll und will ich ihnen in Jahrs-Frist nechst nach dato des Brieffs darumben vor einem jeglichen Römischen Kaiser oder König / oder der genannten Stadt Windsheim oder Weissenburg / einem Rath / und ihren Bürgern oder Bürgerinnen aber vor des Reichs Richter und Gericht daselbst zu Nürnberg Rechts seyn und pflegen.

XXXI.

Sæpius etiam ex quorundam locorum statutis, privilegiis vel observantia discedentes ultra certum milliarium spatium a priore domicilio se transferre coguntur. v. g. Ich soll und will auch in einer Meil. Wegs um die Stadt nirgends stehen / noch seßhaft werden / es werde mir dann von einem Rath erlaubt.

XXXII.

Non autem semper sola translatio habitationis domicilium tollit, quemadmodum nec constituit, sed & debet adesse voluntas ac animus perpetuo emanendi. Carpzov. Part. 1. Constit. 3. def. 18. Lauterbach. Colleg. Theor. pract. ad Tit. D. ad Municip. §. 11.

XXXIII.

Hinc absentia a Domicilio ordinario, sine renunciatione illud non amittitur, nec novum in loco, ubi quis præsens est, contrahitur, nisi ille animus præsumi possit, & ex conjecturis

C

con-

concurrentibus appareat, v. c. si quis bona sua cum tota familia illuc transferat, bona, quæ alibi habuit, vendat, aut frequenter, perque longum tempus ibidem degat. Zanger. *de except.* P. 2. c. 1. n. 13. & 18. Decennium vero sufficere multi existimant propter l. 2. C. de incol. Mev. *ad Jus Lub. Lib. 1. Tit. 2. ad rubr. n. 63.* quod tamen sæpius fallit, præcipue in iis, qui officii & professionis gratia præsentibus sunt. Cothmann. *Vol. 1. Resp. 21. num. 96.* Hanc rem perplexam non immerito arbitrio iudicis finiendam relinqui docet Carpzov, 2. *Resp. 21. num. 9. 10. 11.*

XXXIV.

Ex assidua igitur unius loci habitatione & tractu temporis non firmiter infertur nec domicilii prioris amissio, nec novi constitutio. Inde etiam ejusmodi Forenses, qui propria significatione tales dicuntur, scilicet, qui neque origine, neque incolatu, neque domicilio de corpore civitatis sunt, vid. Philop. *Klug. Beamt. P. 2. T. 41. §. 1.* Cothmann. *d. l. n. 90.* Mev. *d. tr. quest. prelim. 4. num. 1. 2.* nec beneficiis statutorum fruuntur, Cothm. *n. 107.* nec Legibus loci tenentur. arg. l. f. ff. de *Jurisd. l. 83. ff. de adilit. edit. l. 170. ff. de R. J. Richter. P. 1. Decis. 3. n. 5.* nam actus Jurisdictionis, qualis est statuta condere, non potest exerceri contra non subditos. Cravett. *Consil. 195. num. 1.* Exceptiones tamen vide apud Mev. *d. l. n. 5. seqq.* & Philop. *c. l. §. 3. seqq.*

XXXV.

Interim plura quis potest diversis in locis figere domicilia l. 6. §. 2. & l. 27. §. 2. ff. ad *Municip. Gail. 2. O. 35. n. 8.* & larem forevere (quid id fuerit Romanis, videre est apud Zanger. *d. l. n. 8.*) plurium quoque civitatum jura assumere, non tamen invititis magistratibus, cum nec civitati, nec civi id proficuum videatur. Nam tenetur civis corpore & bonis suæ patriæ prodesse: Jam
si in-

si inhabitet duas civitates, operas suas utrique dividere cogetur, ideoque neutri debitum poterit officium præstare, vid. omnino Arnif. *Polit. L. 1. c. 6.* & Panfæ *excerpt. polit. Dissert. 4. quest. 6.*

XXXVI.

Inde olim jure Romano nemo poterat civis duarum esse civitatum, amittebaturque civitas, quando quis recipiebatur in aliam, teste Cicerone *in Orat. pro Cacin. in fin. & in Orat. pro Balbo*: Peritus vero, inquit, nostri juris ac moris, nemo unquam, qui hanc civitatem retinere vellet, in aliam se dicavit; & paulo post: O jura præclara, ne quis nostrum plus, quam unius civitatis esse possit; Dissimilitudo enim civitatum varietatem juris habeat, necesse est.

XXXVII.

Hinc præterea in A. B. c. 16. prohibitum est, in aliarum civitatum cives fraudulentè Domino vel nolente vel inscio recipi se procurare, & nihilominus in priorum Dominorum terris manere, cum deinde illarum juribus ac libertatibus gaudere velle in horum præjudicium vergere facile queat.

XXXVIII.

Ejusmodi autem homines Pfalburgeri communiter appellantur, & proprie ex sensu Aureæ Bullæ tales sunt. vid. *Datt. de Pac. publ. L. 1. c. 14. §. 49. seqq.* Limn. *ad A. B. c. 16. obs. 3.* sæpius vero cum his Usburgeros & eos, qui Montleute dicuntur, confundi contingit. *Datt. d. l. n. 29. 43. 87.* Quid sint *Montleut*/ non omnes conveniunt. vid. *Datt. n. 29. seqq.* & *Wehner. verb. Montmann.*

XXXIX.

Antiquissimæ de Pfalburgeris reperiuntur Ordinationes ac Constitutiones, prout id inter alias confirmat Constitutio

Rudolphi in Herbipolitanis Anno 1287. facta Comitibus, quæ in Lehmanni *Chron. Spir. L. 5. c. 108.* tota extat, item Ludovici Imperatoris privilegium Spirensi Reip. An. 1315. indultum, & postea An. 1347. a Carolo confirmatum, Pfalburgeratum destruens. vid. Lehmann. *Chron. L. 7. c. 21.* Antiquiores adhuc & plures vide apud Datt. *d. l. & in Dissertation. ab aliquot JCtis Westph. Clariss. collect. Dissert. Buxdorffii ad A. B. c. 16.*

XL.

Sic & A. B. c. l. illum abrogat, omnibus interdicens, dictis iuribus potiri, nisi ad hujusmodi civitates corporaliter & realiter transeuntes, ibique larem foventes, continue & vere ac non ficte residentiam facientes debita onera & municipalia subeant munera in eisdem; quamvis huic prohibitioni non semper præstita sit obedientia, ut patet ex Constitutione Imperatoris Sigism. de Anno 1431. in qua *cap. 16. A. B.* expresse renovatur & confirmatur, nec non ex R. I. Trevir. & Colon. de Anno 1512. *Part. 2. §. 17.*

XLI.

Unde autem nomen istud: Pfalburger, variaz sunt Doctorum opiniones. Conf. Cl. Vitriarii *Inst. Jur. Publ. Lib. 1. Tit. 22. §. 8.* ibique Pfeffinger. *in not. Wehner. in observ. pract. voc. Pfalburger / Besold. in Thes. Pract. ad id voc. Limn. ad A. B. cap. 16. obs. 6.*

XLII.

Considerato hætenus beneficio emigrandi in genere cum annexis quibusdam consecutaneis & affinibus, progrediendum nunc mihi est ad alteram & potiore[m] hujus Disputationis partem, nimirum ad Beneficium emigrandi ob religionem ex Pace Religiosa & Instrumento Pacis Westphalicæ subditis in Imperio Romano-Germanico competens.

PARS

PARS POSTERIOR
 BENEFICIUM EMIGRANDI
 OB RELIGIONEM EXHIBENS.

§. I.

CAusam efficientem hoc beneficium cum aliis emigrationibus voluntariis communem habet libertatem naturalem, ac præter eam libertatem conscientiarum, in quas nemo mortalium imperium habet, ita ut maxime iniquum sit, subditos igne ac ferro ad religionem cogere. Contrariatur enim id exemplo & mandato Salvatoris nostri, qui invito ac repugnante ad Ecclesiam suam & doctrinam suam recipendam in hac vita nec igne nec ferro, nec aliis hujus vitæ pœnis aut earum metu cogi ac pertrahi voluit, sed pœnam repudiatae vocationis in hoc Seculo ad judicium usque extremum sibi ipsi reservavit. *Luc. X. 10. Rom. II. 15. Luc. IX. 54. Matth. XIII. 24. 30.*

II.

Lactantius *Lib. 5. divin. institut. cap. 19. pag. 387. edition. Lipsiens.* cum notis Cellarii scribit: O quam honesta voluntate miseri errant; sentiunt enim, nihil esse in rebus humanis religione præstantius, eamque summa vi oportere defendi: Sed ut in ipsa religione, sic in defensionis genere falluntur. Defendenda enim religio est, non occidendo, sed monendo; non sævitia, sed patientia; non scelere, sed fide. Illa enim malorum sunt, hæc bonorum; & necesse est, bonum in religione versari, non malum. Nam si sanguine, si tormentis, si malo religionem defendere velis, jam non defendetur illa, sed poluetur, atque violabitur. Nihil enim est tam voluntarium, quam religio, in qua, si animus sacrificantis aversus est, jam nulla est.

III.

Ipsi Ethnici hoc agnoverunt: Inde Curtius *Lib. 8. cap. 5. num. 5.* scribit: Nemo rex perinde animis imperare potest ac linguis. Mentium rex Deus est. Apud Livium *Lib. 39.* legitur, Lycortam dixisse ad Appium Claudium: Veremur quidem vos Romani, & si ita vultis, etiam timemus; sed plus & veremur & timemus Deos immortales.

IV.

Etiam Romanæ Ecclesiæ addicti moderatiores ita sentiunt: Thuanus *in præfat. histor.* Ingenue, inquit, dicam, bellum non esse legitimum modum tollendæ ex Ecclesia scissuræ. Alio loco *d. præf.* scribit: Regem Henricum IV. insperato Dei nostræ salutis invigilantis beneficio in hæc tempora reservatum, stantis columnæ instar, labantem rempubl. fulcisse, perillustri exemplo per seipsum edito, cætera Legibus humanis subjici, religionem solam nec cogi nec imperari posse.

V.

Maximilianus II. Imperator fama moderationis & justitiæ, sinceræque religionis amore ingens apud posteros dixisse fertur: Gravissimum esse scelus, conscientis velle dominari, id vero esse cœli arcem invadere. vid. Cluver. *Epit. histor. Lib. 10. p. m. 734.* Huc quoque respicit Canon Concilii Toletani: Præcipit Sancta Synodus, nemini deinceps ad credendum vim inferre. Cui enim vult, Deus miseretur, & quem vult, indurat. *c. 1. & c. 5. dist. 45. it. caus. 15. quæst. 1. c. non est. & caus. 23. qu. 4. c. qui secundum carnem.* Certe infinita hac de re afferri possent dicta ac testimonia Patrum & aliorum.

VI.

Ast interest, inquis, civitatum, qua forma, quo ritu, quibus ceremoniis colatur Deus. Nempe ne conventus fiant, quo-

quorum initiis in rempubl. conjurationes, & adversus leges stupra, adulteria, incestus, cædes, parricidia, falsa testimonia, fraudesque cogitentur. Non est enim religio, qua perniciēs humano generi inducatur, scelus est, cui prætexitur color religionis. Id cum turbat disciplinam, & strigat finem civilis conjunctionis, non obstat Dei veneratio, cur non perinde ad severitatem legum pertineat, ac si adhibita non esset imago religionis? Sic Bacchanalia ista fœda ac noxia Romæ atque in Italia coercuit Senatus. Liv. *Lib. 39. cap. 18.* Nam majestati civili convenit, non permittere, ut seditiose ac turbulenter veritas oppugnetur. Ceterum si innoxia sit religio, nec ad turpe atque improbum deflectat facinus, sed virtutem juvet & bonos mores, sed agat, ut salva sit reipubl. reverentia, quid est, quod improbetur? Noodt *in Dissert. de relig. ab imp. jure gent. liber. pag. 40.* Conf. quoque Sleidan. *in liter. Argentin. ad Casar. L. 21. p. m. 607. it. L. 26. p. m. 812.* & Thuan. *Lib. 79. p. m. 178.*

VII.

Ferdinandus I. Imperator in Epistola ad D. Martinum Lutherum data: Animus noster, ait, quo antea in te fuimus satis infenso, clementior nunc erga te factus, atque (pro quo æternas Deo gratias agimus) eo nunc conversus, ut jam doctrinam tuam, dummodo scripturis biblicis atque divinis constanter inhæreas, neque seditiosū quid, aut quod contra Christum sit, eidem admisceas, bene ferre ac tolerare queamus. Matthiæ *Theatr. Histor. pag. m. 1086.* Gladius igitur non nisi contra hæresiarchas formales, qui scil. non ex errore intellectus, sed pertinacia voluntatis doctrinam statum politicum turbantem ac evertentem defendunt, stringendus est, quicquid debito rigorosiores contra sentiant. Conf. omnino Carpz. *P. 1. Pr. Crim. qu. 44.*

IIX.

Interim hoc Principi nihilominus curæ esse debet, ut una & vera religio vigeat, (esse enim secularis potestatis de religio-

ne

ne cogitare, hodie communior etiam Catholicorum est sententia, quicquid Clerus contradicat, vid. Multz. *Repræs. Majest. Imper. Part. 2. cap. 33. membr. 1. §. 4. num. 229.* Schüz. *Manual. Pacific. quæst. 1.* ibique Borrom. *in not. Secundorffs Teutschen Fürsten Staat part. 2. cap. 11. seqq.* quamvis nec negari possit, potestatem in Ecclesiasticis Imperatori per Pontifices maximam partem esse ademptam. vid. B. Dn. Heheri *Beschreibung des H. Röm. Reichs Teutscher Nation Part. 3. cap. 8.*) cum, sicuti alias, ita quoque circa fidei negotium concordia nihil sit felicius, suavius nihil. E contrario ubi religionum diversitas, ibi perpetuæ rixæ, contentiones assiduæ, & seditiones diverberant. Dn. Philipp. Camerar. *Cent. 1. medit. histor. cap. 33.*

IX.

Sed quomodo id curare debeat, id plenum difficultatis opus est; Ante omnia quidem modis licitis uti debet, cives ad religionem veram perducendi; quid si vero eos ad falsam cogere velit? Hoc certum est, eos, qui ideo per vim superioris ejiciuntur, aut alio modo premuntur, rectissime facere, si occulto Dei judicio morem gerant, nec Principi vi resistent, sed precibus exorent & mitigare studeant, cum nec naturale nec divinum jus ullam ipsis in Principis personam concedat licentiam Grot. *L. 1. c. 4. §. 12. seqq.* Obtemperandum quidem non est Principibus, si contra Legem divinam aliquid imperent, c. *Julianus. 94. caus. 11. qu. 3.* Knipschildt. *L. 6. c. 2. num. 4.* magis enim timere debemus eum, qui animam cum corpore, quam qui corpus solum occidit; sed non ideo contra regiam potestatem & regem insurgere oportet, conf. *1. Petr. II. 18.* & Lactant. *Lib. 5. divin. instit. cap. 20. p. m. 391.* maxime personæ regis est parcendum. Grot. *L. 1. c. 4. §. 7. n. 6.* Conf. S. R. I. Jus publ. a *Clariss. Westph. Jctis congest. Vol. 1. pag. 32.* Camer. *Cent. 3. c. 7. in fin.* & Gerhardi apud Arum. *Discurs. Acad. 31. quæst. 6.* Forstner. *in not. ad Lib. 1. Annal. Taciti p. m. 27.* non immerito in

in hoc controversiarum genere temerarium & intutum esse dicit pronunciare, securissimam interim esse Taciti sententiam: Bonos Principes optandos, qualescunque non aliter ac sterilitatem, hyemem, cœteraque naturæ mala tolerandos.

X.

Quod si tamen diversis jam sectis repleta sit magna pars Reipubl. cum etiam, quod multitudo delinquit, inultum esse soleat, vel si proceres regni in religione dissidentes de potestate participant, aut Superior per Leges fundamentales, se ad diversarum religionum tolerantiam obstrinxerit, tolerandi potius sunt dissidentes quam ejiciendi, modo magistratui obtemperent, oneraque civilia æque ac alii non inviti subeant. Turbis quoque ac rixis, quæ ex diversitate religionum oriri possunt, uti modo dictum est, facile obviam iri potest, si scil. magistratus nudum inter utrosque tenet gladium, & neutram in partem eum inclinât, nisi ut plectat omnes autores tumultuum seditionis & factionis, neutrique parcat, siquidem politice loquendo cultus religionis per se minime affert mutationes & perturbationes rerumpubl. bene constitutarum, sed eæ incidunt, dum magistratus inveteratam opinionem absque discrimine rejectis reliquis per vim pertinacius fovet & tuetur. *Camer. Cent. 1. c. 58.*

XI.

Sane igitur e re salutis publicæ est, ut religionis cultus præsertim in tali rerum statu, ubi citra maximam societatis humanæ violationem una retineri nequit, unicuique relinquatur liber. Hinc etiam, cum olim ob dissidium religionis tota fere Germania bellis intestinis flagraret, unicum fuit remedium Sanctio saluberrima, de libero tam Protestantium (prout Principes ac Status Aug. Conf. additi appellari consueverunt Thuan. *Lib. 1. Histor. p. 16. col. 1.*) quam Catholicæ religionis exercitio per-

D

mit-

mittendo, quo motus Germaniæ fuerunt sedati, bella intestina extincta, animi Ordinum inter se reconciliati, pax dulcissima nostræ patriæ restituta, & Imperio, quod multis modis extreme periclitabatur, pristinus vigor redditus. Bernhard. Bertram. *in Dissert. de Pac. Relig. apud Arum. Discurs. Acad. 25. th. 11.*

XII.

Ceterum Protestantes nunquam sub prætextu Evangelicæ libertatis Legibus & obedientiæ erga magistratum in politicis, cujus Papa Adrianus VI. in publico Imperii conventu An. 1523. Noribergæ habito eos arguit, sese subtrahere nisi sunt, sed saltem errores, quibus vetus Religio, prout vocatur in variis Constitutionibus Imperii, adspersa erat, tollere studuerunt.

XIII.

Modo dictus Pontifex ipse agnovit, & per Nuncium suum in dicto conventu contestatus est, multa perperam Romæ fieri, ac vitia manifesta, quæ tolerari diutius aut dissimulari non possint, a summo sacerdote ad inferiores derivata deprehendi. Sleidan. *sub init. Lib. 4.* Eadem confessio a multis Scriptoribus pontificiæ partis repetita est: Sic inter alios Schüz. *cit. tract. & loc.* scribit: Incongruum enim mihi semper visum est, eos, qui ex nobis, hoc est, nostra forte culpa & scandalo dato, ab unitate veræ fidei exciderunt &c. Nihilominus Pontificii omnem omnino reformationem recusarunt, nec libertatem religionis concedere voluerunt, id quod maxime edocet Edictum illud Wormatiense gratiam Pontificis aucupandi causa An. 1520. promulgatum, vid. Thuan. *Lib. 1. histor. p. m. 8. col. 2.* & Decretum An. 1529. Spiræ procusum, Sleidan. *Lib. 6. n. 36.* nec non Epistola Pontificis ad Cæsarem ob R. I. An. 1544. Spiræ factum, quam refert d. Sleidan. *L. 16. n. 1.* ut & responsionem Lutheri ad istam. *num. 14.*

XIV. Imo

XIV.

Imo postea ipsam Pacem religiosam quidam acerrime perstringere, & sinistre ac perverse interpretari ausi sunt, quasi ista non esset perpetua, sed temporalis quædam tolerantia vi extorta, uti ex scriptis eorum patet. Præ aliis hic nominandus est Liber de *Autonomia oder von Freystellung mehrerer Religion und Glauben.* vid. ejus *Part. 1. c. 3. 4.* & passim, cujus autor, uti inscriptio indicat, Franciscus Burgkardus V. J. D. & Electoris Colonienfis quondam Cancellarius, qui ipsi Paci Religionis interfuit. Inde hoc de libro, ut & de eo, qui compositio pacis Autoribus Jctis Dillingensibus inscribitur, questi sunt Status Protestantes, gravaminibus Osnabrugæ, dum de pace ibi tractaretur, exhibitis, & quidem gravamine VI. v. Adami *Relat. histor. de Pacificat. Westphal. Lib. 1. cap. 8.* In hac deinde Pace Osnabrugensi Anno 1648. confecta, denuo religioni Protestantium prospectum, pax religiosa paulisper mutata & magis perspicua in quibusdam reddita est.

XV.

Inter beneficia vero, quæ, dictis sanctionibus Imperii nostri Germanici præcipuis religionem concernentibus, mediatis Imperii membris liberaliter indulta sunt, facile principem locum obtinere potest beneficium emigrandi, quod in libertate, alterutram vel quam vocant Catholicam, vel Augustanam Religionem, quibus in Instr. P. W. juncta est Reformata, in toto Romano-Germanico Imperio citra cujusque impedimentum & offensionem amplectendi & profitendi, vel pro liberiore suæ fidei cultu alio rerum fortunarumque suarum domicilium ponendi atque emigrandi consistit. Cran. de P. R. *Part. 2. in princ.*

XVI.

Scil. ex pace Religionis plerique indistincte defendunt, hoc beneficium esse liberrimæ voluntatis, etiam in iis, qui nunquam

quam exercitium religionis suæ nec publice nec privatim habere, id quod etiam probatur ex vocula: *Wollten, in artic.* **Wo aber unsere.** qui enim ad faciendum aliquid compellitur, voluntarie facere non dici potest. arg. *l. novissime. 7. §. 1. ibi: quid si compulsus. ff. Quod fals. iur. ad del. velle. 4. ff. de R. 7.* Firmiter autem concludimus ex natura oppositorum. Papinianus *in l. 1. pr. ff. de off. ejus, cui mand. est jurisd.*

XVII.

Porro *in d. art.* dicitur: **Denen soll solcher Abzug ic. gegen ziemlichen billichen Abtrag der Leibeigenschaft und Nachsteuer ic.** minus æquum autem esset, in casu coactæ ejectionis gabellam vel simile quid exigere. Imo totus hic articulus in favorem subditorum est positus; Ergo in eorum odium minime detorquendus. *l. 6. C. de L.L. c. 61. de R. 7. in 6to. l. 25. de L.L.* Ipſi Camerales illum interpretati sunt de voluntate, non de coactione emigrationis. Cortrej. *in observ. ad P. R. art. 11. Myler. de jur. stat. imper. c. 83. §. 4. c. 85. §. 4. Mindan. de process. L. 1. c. 30. n. 2.*

XIIX.

Deinde *in art.* **Damit auch ic.** Jurisdictio Ecclesiastica adversus Augustanam Confessionem & ipsam Religionem suspenditur; ergo & effectus ejus v. g. coactio ad fidem, multa, poena, aut ejectio ob causam fidei cessabunt, & quidem erga omnes fidei Evangelicæ socios, proprios etiam subditos, vid. Thilmann. *de Benignis Observat. supplic. Centur. 2. observ. 50. vot. 12.* Unde & subditis contra suos magistratus super hac Constitutione Processus in Camera decerni præjudicii confirmat Blum. *in Proc. Camer. Tit. 28. §. 66. Conf. R. 7. noviss. de Ao. 1654. §.* **Wir setzen und ordnen auch 193.** Insuper pax publica sive profana & religiosa pari passu ambulant,
ac

ac illa huic accommodatur, Thilm. *de Benign. c. l.* indeque hæc super illa fundata dicitur testantibus id ex Rosacorb. Bernhardo Bertram *d. l. th. 43.* Knipschildt. *L. 2. c. 3. n. 164.* & autore des kurzen Begriffs der fundamenten / warum man die Catholische zur Ejection ihrer Evangelischen Unterthanen nicht befugt zu seyn erachtet / quem sistit Cortrejus *d. l.* Illa vero æque ad mediate ac immediate Imperio subjectos pertinet; ergo & hæc, & quidem immediate, h. e. non per consequentiam saltem & propter suos Dominos (ut vult Autor Avtonomiæ *p. 3. c. 27. p. 156.*) sed per se & primario, diverso tamen & alio modo quam status.

XIX.

His enim (ut & Nobilibus immediatis, Multz. *loc. cit. n. 215.* etiam in rebus Feudalibus, quas tenent ab alio statu Imperii, Bidenbach *quæst. nobil. 2.* Myler. *c. 84. §. 6.* Cran. *cit. tr. P. 1. probl. 1.* Mindan. *de process. L. 1. c. 32. Sect. 2. n. 2.* Cortrej. *d. l. ad art. 13.* etiam eo casu, ubi mero carent Imperio, ex sententia cit. Bidenb. *quæst. nobil. 3.*) mutandæ ac introducendæ religionis jus atque potestas veluti quædam territorii sequela tam ratione rerum quam personarum competit, ita ut ipsi non modo quamvis ex dictis religionibus sequi & amplecti, verum etiam in suis terris seu ditionibus Ecclesias reformare, iisdem suæ Confessionis ministros præficere, & ceremonias ritusque Ecclesiasticos mutare integrum & permissum sit: Subditis vero statuum id ipsum permissum non est, sed citra vel Domini vel alterius invidiam in loco domicilii commorari, & libertate conscientiæ privatim frui queunt. Knipschildt. *d. l. n. 162.* Thilmann. *de benignis d. l. vot. 10.* Myler. *c. 85. §. 3.*

XX.

Cum etiam ex scopo ac fine negotia optime cognoscantur,

certe scopus pacificationis religiosæ demonstrat, subditos sub illa pariter comprehendi, quippe qui fuit, ut tranquillitas in Imperio conservaretur; ubi enim eadem ratio, ibi idem jus. *l. illud 32. ad L. Aquil.* Hinc porro dictæ Constitutionis intentio erat, animos statuum & subditorum reconciliandi, ne scil. subditi metu violentiæ a magistratu sibi propter religionem expectandæ, aliquid contra eundem molirentur, & e contrario magistratus metu subditorum aliquid contra eosdem agerent. vid. *R. I. de Ao. 1555. §.* In solcher vorgezogener 13. ibi: daß die Stände und Unterthanen sich beständiger gewisser Sicherheit nit zu getrösten / sondern für und für ein jeder in unträglicher Gefahr zweiffentlich stehen müßf. Solche nachdenckliche Unsicherheit aufzuheben / der Stände und Unterthanen Gemüther wiederum in Ruhe und Vertrauen gegeneinander zu stellen &c.

XXI.

Hæc nostra sententia denique & in aliis Constitutionibus præcedentibus fundatur, præcipue in *R. J. de An. 1530. §.* Und nachdem wir in unsern. 60. ubi Evangelicorum subditis Catholicis liberum conceditur emigrandi beneficium; Ergo nec nobis denegandum erit ex identitate rationis, ac permissione utriusque religionis in Imperio, item ex regula: Quod quisque juris in alterum statuit, eodem jure ipse utatur. Quis enim aspernabitur, idem jus sibi dici, quod ipse aliis dixit, vel dici efficit. *l. 1. & tot. tit. D. quod quisque jur. adde quoque R. I. de An. 1542. §.* Und damit im Heil. Reich 131. & de An. 1544. §. Als wir aber in den Handlungen. 82. item Declarationem Regis Ferdinandi An. 1555. d. 24. Sept. Protestantibus datam, quam vide apud Cran. d. tr. & apud Autorem Autonomiæ P. 1. c. 6. Merito autem Leges posteriores ad priores non contrarias referimus. *l. sed & 28. ff. de L. l. sanctio. 41. ff. de parn.*

XXII.

XXII.

Catholici quidem ex dicta Declaratione Ferdinanda evincere contendunt, in P. R. haud interdicti, subditos diversæ religionis cogere ad emigrandum, cum alias speciali Decreto non fuisset opus, vid. Autor. Avton. P. 3. c. 32. p. 207. Hujus interim valorem subvertere anxie allaborant, imo & fidem ac veritatem ejus in dubium vocant vid. d. Aut. Avton. P. 3. c. 33. 34. 35. 36. Verum istud non loquitur de nuda facultate manendi, sed de concessione exercitii publici: Ejus validitatem adstruunt Cortrejus d. l. & Cran. P. 2. probl. 9. quantum ei tribuerit Maximilianus II. apparet ex Decreto ejus d. 25. Augusti An. 1576. edito, quod exhibet Goldastus *Reichsstatuten* x. p. 297. & maxime inde. quod ipsemet id in provinciis suis servavit.

XXIII.

Plura hac de re, ut & argumenta, quæ in contrarium afferuntur, videre licet apud jam passim cit. Autores. Paucissima horum breviter saltem attingam: Inter alia scil. pro stabilienda opinione sua afferunt *art. Es soll auch kein Standt.* ubi coactio subditorum alienorum prohibetur, & a sensu contrario concludunt, coactionem propriorum permitti, alias etiam clausulam, ne quis subditos alienos in tutelam seu patrocinium suscipiat, fore frustraneam, & elusoriam, jungunt deinde R. I. de Anno 1526. §. *Demnach haben wir.* 4. qui cujusque partis arbitrio subditos relinquit. Verum hanc argumentationem a contrario sensu, articulus immediate subsequens evertit, qui etiam de propriis subditis loquitur.

XXIV.

Praeterea urgent in pace religiosa fere semper Statuum tantum fieri mentionem, non subditorum; sed libenter fate-mur, frequentiore fieri statuum mentionem, & id facile cau-sam

fam habet in parte nimirum hujus negotii, quæ in Statibus consistebat : nec istud nobis officit, dummodo nobis constet, subditorum etiam ea parte meminisse Principes, qua salutari auxilio indigebant, licet id semel tantum fuerit factum. *Cran. P. 2. probl. 1.*

XXV.

Denique ex actis Comitiorum de Anno 1555. sententiam suam stabilire satagunt, ex quibus constat, status Catholicos illi postulato, quod diversæ fidei subditis, qui exercitium religionis publicum antiquitus habuerunt, illud & in posterum, reliquis vero privata saltem libertas fidei & conscientiæ permittatur, semper contradixisse; Verum non est respiciendum ad id, quid una vel altera pars petierit, vel non, & in quid ab initio consenserit vel non, sed attendi debet, quid demum approbatum & statutum sit, scimus autem, pacem religionis facultatem emigrandi in subditis, non facultatem ejiciendi in magistratibus admittere; Igitur si hæc non pro tacite denegata, nec tamen pro concessa haberi potest. *Cortrej. d. 1.*

XXVI.

Hæc controversia tam mire agitata tandem in I. P. W. paulo pleniorum decisionem obtinuit, neque tamen ideo omnis difficultas sublata est. Dubio quidem res caret, quoad eos, qui An. 1624. vel publicum vel privatum religionis exercitium habuerunt, non autem æque in illis, qui dicto anno eodem non gavisi sunt, sive qui post pacem Osnabrugensem religionem mutarunt : nam §. 34. articuli V. d. Instr. Pac. Westph. vult, tales patienter tolerari, in §. 36. vero plane contrarium existere videtur in verbis : aut a Territorii Domino jussus fuerit.

XXVII.

In explicandis ac conciliandis hisce §§. maxime variant Autores. Schüzius in *Man. Pac. qu. 11.* verba d. §. 34. patienter

ter tolerentur, & conscientia libera domi devotioni suæ vacare non prohibeantur, hoc modo esse limitanda censet: nisi emigrare cogantur, aut sua sponte voluerint, ita ut §. 34. præscribatur Dominis, quid eis faciendum, dum subditi in loco manent, neque sponte aut jussu Domini migrant, §. vero 36. indicetur, quid subditis concessum, seu voluntate seu necessitate abituris. Hanc in sententiam eunt Ferdinand de Bueckisch *ad I. P. art. 5. observ. 99.* Blum. *in Proc. Camer. Tit. 28. §. 44.* & Dn. ab Henniges *in medit. ad I. P. art. 5. §. 34.*

XXIIX.

Ast alii hanc expositionem, quippe quæ, quod in §. 34. subditis una manu datum esset, in §. seq. 36. altera manu ipsis eriperet, cum tamen, quæ pro utilitate hominum introducta & indulta sunt, potius extensivam quam restrictivam interpretationem requirant, l. 25. de L.L. l. 3. de constit. Princ. tanquam nimis rigidam improbant, & in mitiorem sententiam inclinantes jussu Domini, de quo in §. 36. cum Knipschildt. d. l. num. 165. subintelligunt gravissimis causis munitum; dicunt scil. tum demum subditos emigrare a Domino territorii juberi posse, si quiete & tranquille non vixerint, vel delictum aliquod commiserint, propter quod emigrare teneantur. & exilio multari possint. Confirmare asserunt hanc sententiam verba finalia §. præced. 34. ibi: in cæteris officium suum cum debito obsequio & subjectione adimpleant, nullisque turbationibus ansam præbeant; Sequentia enim interpretationem accipere & declarari debere ex præcedentibus, quando unum se habet respectively ad aliud, & se invicem habeant per ordinem necessarium, ne resultet intellectus contrarius & absurdus; cum Doctoribus, quos allegat, evincit Cortrejus d. l.

XXIX.

Ast nec hanc explicationem locum habere vel inde apparet, quod emigrantibus coactis laxus ad emigrandum indul-

E

geatur

geatur terminus, ac testimonium honestæ vitæ porrigendum sit, quod non constitutum esset, si de subditis A. C. in Catholicorum terris male versantibus in Tractatibus pacis mens fuisset; Hos enim iuste absque mora & præficiendo termino ejicere liceret, nec de testimonio integritatis eorum disceptandum foret diu, quos perverse vixisse in aprico esset. Conf. Multz. d. l. n. 224.

XXX.

Hinc Heydenus Borromæus *in not.* ad Schüz d. l. de iis saltem, qui post publicatam pacem religionem mutant, in §. 36. dici putat, quod a Domino Territorii juberi possint, ut inviti exeant. Si enim, inquit, mentem & intentionem summorum paciscentium respicimus, semper major apud ipsos videtur favor fuisse eorum, qui ab Anno 1624. diversam professi sunt a Territorii Domino religionem, & ex his natorum, quam illorum, qui noviter post pacem publicatam religionem mutarunt. Verum hoc adhuc restat dubium, quod nempe & illis terminus ad emigrandum & quidem major præfixus sit, quod hac ratione supervacaneum esset.

XXXI.

Cortrejus itaque alia via incedit, & probat, coactionem ab emigratione subditorum semper abesse debere, nisi ipsi sese ad abitum voluntarium semel offerrent, & postea illum detrectare vellent, utpote in quo Plenipotentiarum Suecici, cunctique Status Imperii Protestantes per omne Tractatum Pacificationis Westphalicæ tempus desudarunt, uti acta Pacificationis docent; Certe Adami *in Relat. Histor. de pac. Westph. L. 1. c. 14.* testatur: Protestantium in hoc communiter longe firmiorem propositi fuisse constantiam, quam Catholicorum. Hinc *in §. seq. 37. d. art. 5.* (in quo terminus emigrationis post multas disceptationes demum constitutus fuit) legitur: Conventum est, ut a Territoriorum Dominis illis subditis,

ditis, qui in patriam redire volunt, terminus non minor præfigatur &c. Nimirum in illis, qui jam tempore hujus pacis diversæ fuerunt religionis, non debet esse minor quinquennio, in his vero, qui posthac religionem mutant, non minor triennio.

XXXII.

Optima quidem foret conciliatio ipsorum contrahentium, quam & hic esse necessariam inquit Myler. *c. 33. §. 4.* Interim cum hoc nondum factum sit, nec adeo facile sperandum, haud ineptam ac minus licitam existimabit quis eorum operam, qui hucusque sæpius dictis *§§.* conciliandis incubuere, & quos partim modo retuli.

XXXIII.

Potissimum vero mihi arridet conciliatio Cortreji, qua efficaciam obtinet & *§. 36.* in coactione illorum, qui ad emigrationem sese obtulerunt, & postea eandem detrectant, item qui post publicatam pacem cum proposito emigrandi religionem Domini deserunt, & in vigore subsistit *§. 34.* quod subditi diversæ religionis, qui sæpius dicto anno nec publice nec privatim exercitium religionis habuere, nec non qui post pacem publicatam diversam a Territorii Domino religionem profitebuntur, & amplectentur, patienter sint tolerandi, & conscientia libera domi devotioni suæ privatim vacare, in vicinia vero, ubi & quoties voluerint, publico religionis exercitio interesse, non prohibendi.

XXXIV.

Quæri hic solet: An ejusmodi subditus etiam privatum religionis suæ exercitium, quod forte in vicinia habetur, frequentare possit, cum in textu nonnisi publici mentio fiat? Dicitus Schüz. *qu. 11.* & Bukisch. *obs. 94.* id negant; sed Dn. ab Henniges ibique cit. Fritsch. contrarium, & meo quidem judicio,

cio, rectius statuunt, argumento a majori ad minus sumto: Nam omni exercitio religionis publico ex natura rei inest privatatum, ut illo concesso hoc simul concessum utique intelligatur. Nota hic, diversa esse: devotioni suæ privatim vacare, & privato religionis exercitio gaudere. v. Schüz. *qu. 18.* & Dn. ab Henniges *d. h.*

XXXV.

Supra dixi, de iis, qui vel in publico, vel privato religionis exercitio Anno 24. quacunque anni parte constituti fuere, rem minus esse dubiam; Hi nimirum illud & in posterum retinent una cum annexis, quatenus illa dicto anno exercuerunt, aut exercita fuisse probare poterunt, quæ particula: quatenus, modum seu mensuram usus seu exercitii religionis explicat. Neque enim, qui subditi Anno 24. suæ religionis exercitium aliquod habuere, eo deinceps pro arbitrio & sine modo uti possunt, sed eatenus saltem, quatenus dicto anno exercuerunt. Turbati vero aut quocunque modo destituti sine ulla exceptione in eum, quo sæpius dicto anno fuerunt, statum plenarie restituantur. *art. 5. §. 31. 32.*

XXXVI.

Interim hic obiter notandum, non omnia, eaque levissima, sive cum religione & rebus Ecclesiasticis connexionem aliquam habeant, sive non, sive indifferentia & meræ facultatis sint, sive non, sive partem quandam principalem exercitii religionis, sive accessoriam & ceremonialem constituent, ad dictum annum esse redigenda. Exempla quædam, quæ contigisse testantur Schüz. *qu. 10.* & Buckisch *obs. 90.* hic transcribere liceat.

XXXVII.

Sic v. c. aliquando quæsitum fuit: An Ecclesia Anno 1624. forte deformis, desolata & profanata talis & hodie manere debeat?

beat? anne meliorationes interim factæ amovendæ, & vermikulosa antiquata reponenda? an transitus per cœmeterium, aliumve pium locum a monasterio civitati, ex mera humanitate, libera voluntate, aut majoris commoditatis gratia Anno 24. forte concessus, hodie propterea necessario concedendus? an denique quis ad continuationem eleemosynæ alterius religionis leprotorio, hospitali, vel orphanotrophio ante, in & post An. 1624. ex mera misericordia & charitate christiana, adeoque ex libera facultate dari solitæ, in casu forte recusationis vigore I. P. citatis locis, adigi poterit?

XXXIX.

Novissimum exemplum nobis sistit civitas Augustana Vindelicorum A. C. a qua, cum exterius Frontispicium Evangelicæ Ecclesiæ S. Vdalrico dicatæ ruinam minitans, ideo destrui, & de novo extruî curaret, Prælatus & Conventus ad S. Udalrici & Afræ, restaurationem imaginum B. virginis Mariæ, S. Udalrici & S. Afræ antea jam ab anno 24. in dicto Frontispicio conspicuarum, vetustate vero consumtarum, adeoque vix amplius apparentium exigere conatur. Confer omnino Acta Comitiorum hodiernorum de Anno 1709. seqq.

XXXIX.

Sed ut ad rem redeam, ex jam dictis apparet, in his emigrationem esse similiter liberrimæ voluntatis, adeoque Dominum Territorii religionem suam posthac mutantem subditos suos ad eandem noviter susceptam adigere haud posse. Nec obstat, jus reformandi Statibus Imperii immediatis cum jure Territorii & Superioritatis ex communi per totum Imperium hæctenus usitata praxi competens, hoc modo, si non prorsus adimi, notabiliter saltem impediri. Hoc enim salvum est, & manet, licet exercitium ejus juris, transactione hac publica, pacis & tranquillitatis conservandæ, & persecutiones ac oppressiones

subditorum vitandi causa, contra subditos A. C. addictos, qui suæ religionis exercitium dicto anno habuere, sit suspensum usque ad amicabilem compositionem de diffidiis religionis. Imo potius hoc jus eo confirmatur, quam adimitur, & dantur casus, ubi plenarie exerceri valet. Schüz. *qu. 9.*

XL.

An autem ejusmodi Dominus nec publice religionem suam noviter susceptam in territorium suum, ubi per totum annum 24. solum religionis subditorum exercitium publicum viguit, introducere possit? non omnium una, eademque est sententia. Borromeus *in not. ad Schüz. d. l.* negativam amplectitur, & probare vult ex verbis *§. 31. art. 5.* retineant etiam in posterum cum annexis, quatenus illud dicto anno exercuerunt. Quod si enim, inquit, subditi principatus aut regionis alicujus pluries nominato anno A. C. exercitium publicum solitarium & exclusivum habuerunt, illo & in posterum eodem modo gaudere debent *vi d. §.* Concedit tamen, Dominum pro se & aulae suæ ministris aliisve, qui idem cum ipso sentiunt, suæ religionis exercitium in aula sua habere posse, cum hoc solum, si aliud non accedat, exercitio religionis subditorum nihil præjudicet.

XLI.

Verum alii Domino Territoriali attribuunt jus religionem suam noviter susceptam etiam publice introducendi, huncque in finem vel vacuis Ecclesiis utendi, vel novas ædificandi, (modo sit Dominus indubius, nec de jure Territorii & Superioritatis cum aliis controversa, modo etiam sit Dominus solus, & jura Episcopalia habeat, nec alterius status ecclesiæ, ejusve jurebus præjudicet, Schüz. *qu. 15. 16.*) quando scil. subditi docere non possunt, se illo tempore in juris vel facti possessione fuisse prohibendi, quo minus Dominus ejusmodi quid faciat. Subditi enim ex suo proprio facto, non ex habitu vel statu loci, qualis

qualis anno vigesimo quarto erat, non ex conditione temporis jus & actionem habent, dum lex semper & ubique ad exercitium & possessionem subditorum respicit. E contrario, cum de jure reformandi Dominis competente agitur, lex nullius certi temporis, vel anni rationem habet, sed edicit simpliciter, nulli Statui immediato jus, quod ipsi ratione territorii & superioritatis in negotio religionis competit, impediri oportere. Ergo non satis constat, qua ratione Subditi legem Domino suo dicere possint, ubi nihil est, de quo ipsi in religione sua periclitantur, quatenus hæc eis per pacem est confirmata. Non negari quidem potest, novis acceptis hospitibus & invisis non modo turbas, molestiasque metui: imo facile dari posse; sed Dominus propterea metu & invidia aliorum prohiberi non potest, quo minus jure suo utatur. Et vitari incommoda facile possunt æquali regimine & administratione juris. Dn. ab Henniges ad §. 31. art. 5. Confer Dn. Harpprecht. *Consil. 12. num. 74. seqq.* Multz. *cit. tract. d. l. n. 228.* & *Sekendorffs Teutschen Fürsten-Staat P. 2. c. 11.*

XLII.

Certe si in Lege placuisset, exercitium religionis, quod An. 1624. viguit, & quatenus viguit, in posterum ita conservari debere, ut deinceps neutri parti jus esset, contra statum & habitudinem temporis illius vel loci quicquam in quacunque re, quod ad religionem spectat, mutare aut novam formam loco dare, vel novis circumstantiis conditionem ejus seu qualitatem aliam facere, quem in modum quoque Plenipotentiarum Svecici circa hunc articulum formulam concepere & Cæsareis exhibuere; aliud foret. Dictam formulam exhibet Dn. ab Henniges *d. l.* ubi simul hanc opinionem præjudicio confirmat, causam oppidi Höxteræ contra Abbatem Corveientem concernente, quæ causa acriter ventilata & diligenter expensa fuit in judicio delegato, datis a Cæsare iudiciis Moguntino,
Ful-

Fuldensi, Brunsvicensi, & Oldenburgico. Hæc tamen saltem in casu, si Catholicus alterutram Protestantium, vel Protestantium quis Catholicam amplectatur religionem, aliud inter ipsos Protestantes, si v. g. Evangelicus ad Reformatorum sacra transeat, obtinere, nos edocet *art. 7. I. P. v.*, sæpius cit. Dn. ab Henniges, & Schüz. *qu. 9.*

XLIII.

Sicuti igitur, uti hactenus pluribus demonstratum est, subditi ad emigrandum haud cogi possunt; ita quoque emigrare volentes retineri vel revocari minime possunt, ne sub prætextu quidem servitutis; id quod clare ostendunt verba *§. 11. Pac. relig.* Wo aber der Stände Unterthanen der Religion wegen aus dero Herrschafften Landen / Städten und Flecken mit ihren Weib und Kindern an andere Orte ziehen wolten / denen soll solcher Abzug gegen ziemlichen Abtrag der Leibeigenschaft unverhindert männiglich zugelassen und bewilligt seyn. Neque obstat clausula annexa: Doch soll denen Obrigkeiten an ihren Gerechtigkeiten und Herkommen der Leibeigenen halber / dieselben ledig zu ziehen oder nicht / hierdurch nichts abgebrochen / oder benommen seyn / cum testibus ipsis actis, ipsoque tenore laudi Heilbronnenensis in controversia Electoris Moguntini cum Palatino, de qua v. Dn. Vitriar. *Inst. Jur. Publ. L. 3. T. 12. §. 27.* pronunciati die 7. Febr. 1667. jura corporis (Die Leib-Rechte) cum jurisdictionalibus nullam communionem habeant, indeque Wildfangil, si modo censum corporis præstent, licite in aliorum Territorio commorari possint. vid. Pfeeding. ad Vitriar. *d. l. lit. C.*

XLIV.

Jurisperiti quidem Dillingenses ex dicta Clausula concludere volunt: inspiciendam esse consuetudinem loci, utrum
ea

ea sit, ut Domini Colonum adscriptitium ex Territorio dimittere debeant, si pretium redemptionis solvat; si mos sit ex antiquo tempore religionis, ut Dominus adscriptitios se liberare & migrare volentes dimittere non teneatur, adeo, ut illo quidem casu adscriptitius post debitam satisfactionem a Domino detineri nequeat, hoc autem ex libero Domini arbitrio pendeat, utrum adscriptitiis, accepto redemptionis pretio, migrandi licentiam dare malit, an vero negare, ac pœnis ad religionis exercitia compellere. Verum resolutum est hoc dubium in J. P. W. *art. V. §. Conventum est.* 37. ubi simpliciter prohibetur, emigrationi sub prætextu servitutis impedimentum inferre. vid. Schüz. *qu. 12.* & Buckisch. *observ. 102.* Conf. quoque acta Comitiorum anni nuperi 1712. ibique Memoriale, so dem Corpori Evangelicorum von Johann Wüsten gewesenem Hochfürstl. Speyer. Unterthan überreicht worden / sammt beygelegter Rechtlicher Deduction in Religions-Sachen.

XLV.

Multominus emigrans refractarius, contumax & infamis declarari poterit, adeo ut potius d. articulus eis testimonia honestæ vitæ non esse deneganda jubeat; Neque præcise obligatus est, bona sua immobilia vendere, sed liberum ei est, illa retinere, i. e. dominium, possessionem, usumque eorum sibi servare, atque per ministros administrare, nec non, quoties retenta bona, ut recte curentur, præsentiam nostram ad tempus aliquod desiderant, libere & sine literis commeatus adire, *§. 36. art. 5.* ita ut hic confiscatio locum minime habeat.

XLVI.

Non igitur amittunt ejusmodi, sicuti alii discedentes jura ac privilegia prioris domicilii, nisi quatenus & in quantum istis renunciarunt; non tamen hoc posteriore casu exemti sunt

F

sunt

sunt a solvenda decima, sive Censu emigrationis, prout priori capite jam dictum est; interim decimationibus substantiæ secum exportatæ, plus æquo extensis, i. e. regulariter non consuetis, eos haud prægravari vult *d. §. 37.* Denique etiam a vinculis servitutis, quippe quæ ipso jure non extinguuntur, ut & ab aliis in I. P. expressis se liberare debent eo modo, qui antiquitus quocunque loco obtinuit. vid. *oben angezogene Rechtliche Deduction.*

XLVII.

Cum igitur quis ob religionem jure ac licite emigrare queat, licite etiam invitis prioribus Dominis ab aliis recipi poterit, *Cran. Part. 3. probl. 9.* Imo fidei socios exules necessario, quantum fieri potest, esse recipiendos, & sine gravi opprobrio non posse deserere, unanimiter fere omnes sentiunt ob dictum Apostoli ad Gal. VI. 10. Simus benefici erga omnes, maxime vero erga domesticos fidei, junct. 1. Timoth. V. 8. Quod si quis suis & maxime domesticis non providet, fidem abnegavit, & est infideli deterior. Accedit utilitas, quæ ex receptione in civitatem redundare solet, quippe quæ eo numerosior fit *l. 7. §. 3. ff. de bon. damnat.* Non immerito quidem illa Respubl. beata judicanda est, quæ primas & antiquissimas familias maxime conservare studet, nec cives multos temere hinc inde colligit; Promiscua enim admissio turbis maximis ansam dare potest, cum cuique in externis locis minor plerunque esse soleat ad facinus verecundia; ideoque prius recipiendorum, quam admittantur, originem vitam, ac mores esse examinanda, ait *Mev. ad Jus Lub. L. 1. T. 2. ad rubr. n. 27. & art. 2. n. 62. seqq.* Verum & hoc in præsentī casu observare licebit, & certe profecto, tales ob sacra innoxia excedentes viros esse bonos, non sine causâ conjecturatur. vid. *Dn. Bartholdi in Dissert. de Jure Princ. recip. exul. fidei soc. cap. 3.*

XLIX. Coro-

XLIIIX.

Coronidis loco addo, non nisi summa cum circumspeditione accipiendum, nec in abusum, aut ad defendendam subditorum contumaciam, fulciendamve rebellionem trahendum, extendendum & allegandum esse; quod quidam afferunt, jure naturæ subditos alienos ad arcendam ab ipsis impetrantis injuriam manifestam, quæ æquo nulli probatur, recte etiam in protectionem sumi, imo armis defendi, eo tamen saltem casu, si illi ipsi arma licite sumere possunt, secundum doctrinam Pufendorf. *de J. N. & G. Lib. 3. c. 6. §. 14.* & Hert. *in not.* quos sequitur Dn. Vitriarius *in Inst. Jur. Nat. & Gent. L. 2. c. 25. quest. 9.* Hugo Grotius *contra de J. B. & P. L. 2. c. 25. §. 8.* & Ziegler. *in not.* arbitratur, etiamsi daretur, ne in summa quidem necessitate arma recte a subditis sumi, non tamen inde sequi, non posse pro ipsis ab aliis arma sumi.

XLIX.

In Germania nostra subditis protectores eligere in scitis Dominis haud permissum esse videtur ob A. B. c. 15. 16. R. I. de Anno 1529. *§. Wir auch Churfürsten.* 10. & de An. 1541. *§. Und damit.* 26. nisi hoc jus alicui ex præscriptione vel privilegio competat. R. I. de An. 1555. *§. Es soll auch.* aut urgentissima aliqua sub sit causa in ratione naturali fundata ex mente Andr. Gerhards *supr. cit. quest. 8.* & Myler. c. 18. §. 30. Conf. Wesenbec. *Consl. 48. n. 23.* cum protectio jurisdictioni ordinariæ nihil adimat, & fiat salva Jurisdictione Domini, c. 18. *X. de privileg.* Wesenbec. d. l. Mindan. *demand. L. 2. c. 14.* Gail. 2. O. 54. Wehner. & Besold. *verb. Schirmsverwandten.*

L.

De Imperii Statibus hoc minus dubium est, quod sese scil. in alterius status clientelam conferre queant, etiam non requisito

sito Imperatoris consensu, uti vult Myler. *c. 18. §. 19. seqq.* & alii. Ast an etiam protectionem peregrini Principis assumere possint? majorem habet difficultatem, cum sit valde periculosum, & Imperio jam olim sæpius & multum nocuerit. v. Capit. Leopold. & Joseph. *art. 8. & 9.* Hanc materiam juris clientelaris prolixius in præsens tractare, instituti mei ratio non patitur, ideoque lites in illa occurrentes hac vice haud meas facere volui. Lectorem interim Benevolum remitto ad jam allegatos, & Dn. ab Henniges *in meditat. ad Capit. Joseph. art. 8. & 9.* ibique citatos. Ego vero pedem hic figo, ac Tibi, Rex magne Olympi! pro clementissime concessa huic labori meo gratia Tua devotissimas ago gratias; Nomen Tuum sit benedictum in Sempiterna Secula!

Ver-

Vertere firma solum pietas, non
vertere mentem
Svadet; nec medium hoc flebile
jura negant.

Hoc dum more Tuo solidè deducis,
Amice,
Et Themis & Pietas præmia lar-
ga dabunt.

*Sic suo a teneris amico & perpetuo
commilitoni,
Summos in Utroq. Jure Honores
ex animo gratulatur,
uberrimosq. fructus eorum & felici-
tatem ex voto florentem
apprecatur*

C. G. Wölcher / Dd.
Reip. Pat. Consil. & Adv. Ord.

F 3

Dul-

Dulcius esse nequit quicquam, quam men-
te quietâ,

Consueta à teneris Lege timere
Deum:

Nec patitur vim firma fides, potiusque mi-
grare

Ex patria statuet, quam temerare si-
dem.

Hæc dum Tu miserum pia jura resolvis,
Amice,

Doctrinæ fructus cum pietate pro-
bas.

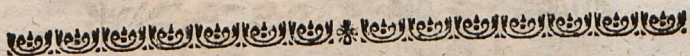
Gratu-

Gratulor : utque brevi majora brabea se-
quantur

Plenaque prosperitas , mente manuque
precor.

Hæc
observantiæ amicitiaque causa
adjecit

M. C. WOELCKER.

Relligione salus, libertas, vita tene-
tur.

Fortius haud quidquam pectora
nostra ligat.

Ne cogas quemquam, priscum depo-
nere cultum

Indemnem potius sponte migra-
re sine.

Nunc

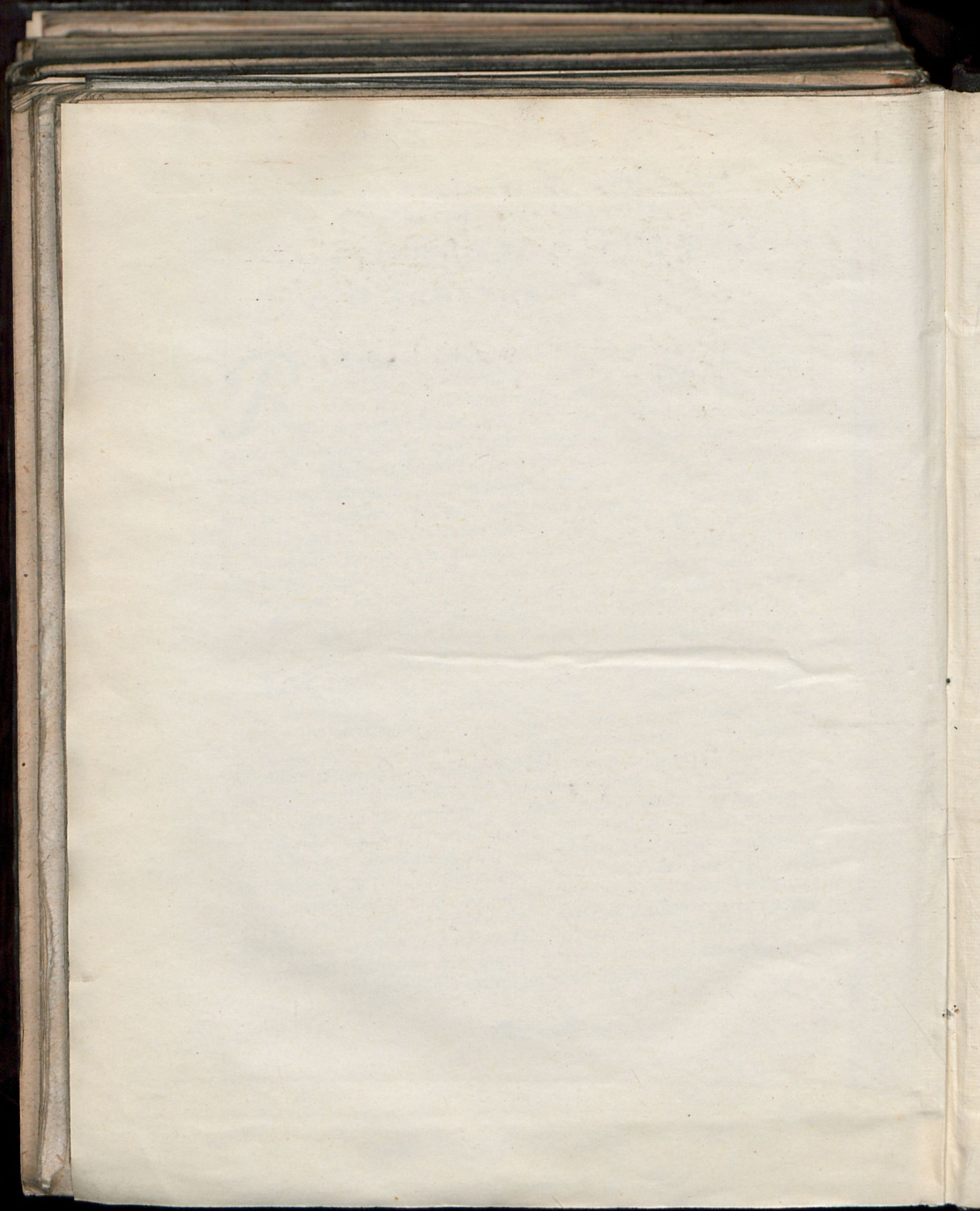
Nunc ea dum tentas justa disquirere
lance
En Tibi sacra Themis summa
brabea parat.

*Germanus Germano
amore ac fide germana
gratulabundus adscribebam*

GEORG. SIGISM. PRAVN.

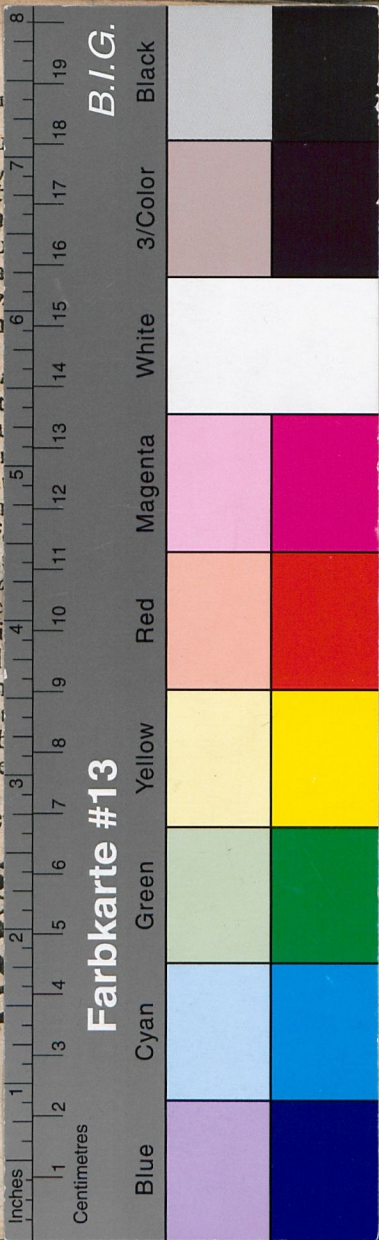

Altdorf, Diss., 1714

X. 23449M

~~#101~~ ~~2570.22~~ E. 5. num. 12.
13

DISPUTATIO INAUGVRALIS
DE
**BENEFICIO EMI-
GRANDI OB RELI-
GIONEM,**

*SECVNDVM MANVDVCTIONEM
PAC. REL. ET INSTR. PAC. WESTPH.*

P. 355.

JEHOVA JUVANTE,

EX DECRETO
MAGNIFICI ET INCLVTI

ICTORVM
IN CELEBERRIMA NORICORVM
VNIVERSITATE
ORDINIS,

PRO
SVMNIS IN VTROQVE JVRE
HONORIBVS AC IMMVNITATIBVS
RITE OBTINENDIS,

PVBlicAE AC PLACIDAE ERVDITORVM DISQVVSITIONI

DIE MAJI, AN. MDCCXIV.

SIGISMVND. FERDINANDVS

NORIMB.
ALTORFII,

LITERIS MAGNI DANIELIS MEYER

